
Maaseutuyrittäminen – tutkinnon osa ja maaseutuyrittäjän ammattitaitovaatimukset

Antti Kippo

Opinnäytetyö

Ammattikorkeakoulututkinto

Koulutusala Luonnonvara- ja ympäristöala	
Koulutusohjelma Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Antti Kippo	
Työn nimi Maaseutuyrittäminen –tutkinnon osa ja maaseutuyrittäjän ammattitaitovaatimukset	
Päiväys 16.4.2011	Sivumäärä/Liitteet 34/2
Ohjaaja(t) Eija Mäki-Ullakko, Hannu Viitala, Pirjo Suhonen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Keski-Pohjanmaan maaseutuopisto, Kannuksen yksikkö	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön aihe on Maaseutuyrittäminen –tutkinnon osa ja maaseutuyrittäjän ammattitaitovaatimukset. Maaseutuyrittäminen –tutkinnon osa kuuluu yhtenä pakollisena 10 opintoviikon osana maatalousalan perustutkintoon. Maatalousalan perustutkinto on luonto- ja ympäristöalan ammatillinen perustutkinto, josta valmistuu työntekijöitä maatalousalan töihin ja maaseutuyrittäjiä.</p> <p>Maaseutuyrittäjät työskentelevät omilla maataloilla yrittäjänä. Maatilat kehittyvät jatkuvasti ja ammattitaitovaatimukset kasvavat. Opinnäytetyössäni halusin selvittää vastaako maaseutuyrittäminen – tutkinnon osan koulutuksen sisältö maaseutuyrittäjän normaalin työn vaatimuksia.</p> <p>Opinnäytetyöni menetelmänä käytin toimintatutkimusta. Opiskelijoille tekemäni kyselyn, kirjallisuustutkimuksen ja maaseutuyrittäjille tekemieni teemahaastatteluiden avulla sain selville, että nykyinen Maaseutuyrittäminen – tutkinnon osa vastaa maaseutuyrittäjien työn vaatimuksia riittävän hyvin, koska kyseessä on maatalousalan perustutkinto. Tarvittaessa maaseutuyrittäjän on mahdollista kouluttautua lisää muiden alan opintojen avulla mutta perustutkinto riittää antamaan kaikkien tarvitseman peruskoulutuksen.</p>	
Avainsanat Koulutus, opetus, yrittäjyys, yrittäminen	

Field of Study Natural Resources and the Environment			
Degree Programme Degree Programme in Rural Development			
Author(s) Antti Kippo			
Title of Thesis Rural entrepreneurship-education scheme and entrepreneur's expertise			
Date	16.4.2011	Pages/Appendices	34/2
Supervisor(s) Eija Mäki-Ullakko, Hannu Viitala, Pirjo Suhonen			
Project/Partners Central Ostrobothnia Rural Institute			
<p>Abstract</p> <p>The subject of my thesis is rural entrepreneurship –the examination part and expertise demands of the rural entrepreneur. Rural entrepreneur –the examination part is a mandatory 10 credit part of the basic agricultural examination. The basic agricultural examination is a basic professional examination of natural resources and the environment. Students will work as farmers and rural entrepreneurs.</p> <p>Rural entrepreneurs work on their own farms. Farms develop continuously and the expertise demands of the farmers grows. In my thesis I wanted to find out if rural entrepreneurship –the examination part is fulfilling the normal expertise demands of farmers.</p> <p>I used in my thesis an action research method. By making an enquiry for new students, studying literature review and a unstructured interview for rural entrepreneurs I discovered that present rural entrepreneurship –the examination part is fulfilling the expertise demands of rural entrepreneurs as the examination is a basic examination. If rural entrepreneurs need more accurate information, they can learn more by taking more courses on agriculture and rural entrepreneurship.</p>			
<p>Keywords Business, entrepreneurship, education, teaching</p>			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	6
2	TAUSTA.....	8
2.1	Maatalousalan perustutkinto.....	8
2.2	Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymä.....	11
2.3	Maaseutuyrittäjän ammattitaitovaatimukset tulevaisuudessa.....	13
3	OPINNÄYTETYÖSSÄ KÄYTETTÄVÄT MENETELMÄT.....	17
3.1	Tavoitteet ja hyödynsaajat.....	17
3.2	Toimintatutkimus.....	17
3.3	Teemahaastattelu.....	19
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	21
4.1	Opiskelijakysely.....	21
5	TUTKIMUKSEN KULKU.....	24
5.1	Haastatteluiden toteuttaminen.....	26
6	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	28
7	POHDINTA.....	31
7.1	Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset näkökohdat.....	31
7.2	Loppuarviointi.....	31

LIITTEET

Liite 1 Kysely opiskelijoilta

Liite 2 Teemahaastattelun kysymyslista

1 JOHDANTO

Maaseutuyrittäjän työnkuva on muuttunut viimeisten vuosikymmenten aikana huomattavasti. Loppua tälle muuttumiselle ei ole näkyvissä vaan muutos on nykyaikana jatkuvaa. Maaseutuyrittäjän ammattitaitovaatimukset ovat jatkuvan muutoksen alla ja hänen on osattava ja pystyttävä reagoimaan näihin muutoksiin pystyäkseen toimimaan hyvin. Yksi keino pystyä sujuvaan toimintaan nyt ja tulevaisuudessa on koulutus.

Keskipohjanmaan maaseutuopistossa Kannuksessa järjestetään maatalousalan perustutkinnon mukaista koulutusta nuorisosteella ja aikuiskoulutuksena. Opetushallitus on hyväksynyt 2009 tutkintoon uudet tutkinnon perusteet. Syksyllä 2009 alkoi koulutus uuden mukaisena. Koulutus oppilaitoksessa järjestetään niin, että aikuisopiskelija voi suorittaa tutkintonsa tutkinnon perusteiden mukaisesti tutkintotilaisuuksissa ja jokaiselle suunnitellaan tarvittavan ammattitaidon hankkiminen henkilökohtaistetusti aikaisemman osaamisen perusteella. Mikäli aikaisempaa osaamista on, voidaan hänet voidaan ohjata myös suoraan tutkintotilaisuuteen. Osa opiskelijoista ei kuitenkaan halua suorittaa koko tutkintoa vaan tyytyvä vain suorittamaan tutkintoa sen verran, että saavat sukupolvenvaihdoksessa vaadittavan aloitustuen koulutusvaatimuksen (20 ov, josta 10 ov talousaineita) täytettyä.

Opetushallitus on yhteistyössä maatalousopetusta tarjoavien oppilaitosten kanssa tehnyt tutkinnon perusteet. Tutkinnon perusteissa määritetään ammattitaitovaatimukset sekä arviointikohteet ja arviointikriteerit osaamisen arviointiin. Arvioinnin kohteet ammatillisessa peruskoulutuksessa ovat samalla myös tutkinnon osan keskeinen sisältö.

Toisen asteen maatalousalan perustutkinnon yksi kaikille pakollinen tutkinnon osa on Maaseutuyrittäminen. Tutkinnon osa on laajuudeltaan 10 opintoviikkoa ja täyttää sukupolvenvaihdoksen talousasioiden koulutusvaatimuksen. (Opetushallitus 2009, 12.) Opetushallituksen määräys tutkinnon perusteista määrittää koulutuksen aiheet ja hyväksyttävän opiskelijan osaamisen tason.

Opinnäytetyössäni selvitän opetushallituksen tutkinnon perusteiden mukaisen maaseutuyrittämisen opintojen soveltuvuutta nykyaikaisen maaseutuyrittäjän vaatimuksiin. Vertaan tutkinnon perusteiden tavoitteita siihen, mitä maaseutuyrittäjän työn vaatimukset nyt ja lähitulevaisuudessa todennäköisesti tulevat Keski-Pohjanmaalla olemaan.

Opinnäytetyöstäni hyötyvät maaseutuyrittäjät, koska heille tarjottava koulutus vastaa tulevaisuudessa paremmin heidän työelämän vaatimuksia. Kun opiskelijat kokevat saavansa Keski-Pohjanmaan maaseutuopistossa työelämänsä tarpeita vastaavaa koulutusta, saa oppilaitos myös myönteistä palautetta ja uusia opiskelijoita.

2 TAUSTA

2.1 Maatalousalan perustutkinto

Opetushallitus antaa eri koulutusmuotoja ja -aloja sekä tutkintoja varten valtakunnalliset perusteet. Tutkinnon perusteet on määräys, jolla kaikki koulutuksen järjestäjät veloitetaan sisällyttämään koulu- tai järjestäjäkohtaiseen opetussuunnitelmaan tietyt keskeiset sisällöt. Määräyksen tarkoitus on varmistaa koulutuksellisten perusoikeuksien, tasa-arvon, opetuksellisen yhtenäisyyden, laadun ja oikeusturvan toteutuminen. Valtakunnallisista tutkinnon perusteista on koulukohtaisesti tehtävä suunnitelmat, miten opetus järjestetään Opetushallituksen tutkintoperusteiden mukaan. (OPH 2009).

Opetushallitus on päivittänyt maatalousalan perustutkintojen perusteet keväällä 2009. Maatalousalan perustutkintoihin kuuluu seuraavat tutkinnot ja tutkintonimikkeet: maatilatalouden koulutusohjelma/maaseutuyrittäjä, maatalousteknologian koulutusohjelma/maaseutuyrittäjä, eläinten hoidon koulutusohjelma/eläintenhoitaja sekä turkistalouden koulutusohjelma/turkistarhaaja. Edellinen suurempi päivitys maatalousalalle tuli vuonna 2001.

Opetussuunnitelmaperusteisessa koulutuksessa maatalousalan perustutkinto on 120 opintoviikon perustutkinto. Tutkintoon kuuluu vähintään 20 opintoviikkoa työssäoppimista. Lisäksi kaikkiin tutkintoihin kuuluu pakollisina ammatillisina opintoina 10 ov laajuinen Työskentely maatalousalalla –tutkinnon osa ja samoin 10 ov laajuinen Maaseutuyrittäminen –tutkinnon osa. Näiden lisäksi on tutkintokohtaisesti 30 opintoviikon ammatillinen tutkinnon osa tutkinnon keskeisestä aiheesta. Opiskelijan pitää lisäksi valita itselleen 40 opintoviikon verran ammatillisia valinnaisia opintopaketteja tietyistä 10-20 opintoviikon tutkinnon osista sen mukaan miten haluaa erikoistua. Ammatillisten opintojen lisäksi opiskelija voi kerätä itselleen muita valinnaisia opintoja 10 opintoviikon edestä melkein mistä tahansa aiheesta. Ammattitaitoa täydentäviä, ns. yhteisiä opintoja (äidinkieli, 1. ja 2. vieraskieli, jne.) täytyy olla lisäksi 20 ov.

Koko tutkinto 120 ov	
Ammatilliset tutkinnon osat 90 ov	
Kaikille pakolliset ammatilliset tutkinnon osat 50 ov	
Työskentely maatalousalalla 10 ov	
Maaseutuyrittäminen 10 ov	
Maan kasvukunnan ja tuotantoympäristön hoito 30 ov	
Valinnaiset ammatilliset tutkinnon osat 40 ov	
Vaihtoehto 1	Vaihtoehto 2
Tuotantoeläinten hoitaminen ja hyvinvoinnista huolehtimien 20 ov	Tuotantoeläinten hoitaminen ja hyvinvoinnista huolehtimien 20 ov
Rehukasvien tuottaminen 10 ov	Rehukasvien tuottaminen 10 ov
Metsien hyödyntäminen 10 ov	Maatalouskoneiden huoltaminen ja korjaaminen 10 ov
Vapaasti valittavat tutkinnon osat 10 ov	
Rakentaminen 5 ov / 10 ov	
Metallityöt 5 ov / 10 ov	
Kasvituotanto 5 ov / 10 ov	
Metsätuotanto 5 ov / 10 ov	
Eläinten hoito 5 ov / 10 ov (tuotantoeläimet, turkiseläimet, pieneläimet, hevonen)	
Koneiden huolto ja korjaus 5 ov / 10 ov	
Tutortoiminta (tultava vähintään 1 ov)	
Ammattitaitoa täydentävät tutkinnon osat 20 ov	
Äidinkieli	
Toinen kotimainen kieli	
1. vieraskieli	
Matematiikka	
Yhteiskuntatieto	
Fysiikka ja kemia	
Liikunta	
Terveystieto	
Taide ja kulttuuri	

KUVIO 1. Tutkinnon sisältö Keski-Pohjanmaan maaseutuopistossa

TAULUKKO 1. Maatalousalan tutkinnon sisältö

Maatilatalouden koulutusohjelma	Maatalousteknologian koulutusohjelma	Eläintenhoidon koulutusohjelma	Turkistalouden koulutusohjelma
Työskentely maatalousalalla (10 ov)			
Maaseutuyrittäminen (10 ov)			
Maan kasvukun- non ja tuotantoympäris- tön hoitaminen (30 ov)	Maatalouskoneiden ja -laitteiden käyttäminen, huoltaminen ja korjaaminen (30 ov)	Eläinten hoitaminen ja hyvinvoinnista huolehtiminen (30 ov)	Turkiseläinten kasvattaminen (30 ov)
2-4 kaikille valinnaista vapaasti valittavaa tutkinnon osaa (40 ov)			

Nuorisoasteen opiskelijoilla oppimisen arviointi tapahtuu asteikolla *suoritettu/täydennettävä/ei osallistu opetukseen*, tämän lisäksi osaamista arvioidaan asteikolla 1-3. Osaamisen arviointi tapahtuu pääasiassa ammattiosaamisen näytöllä ja muulla arvioinnilla, joka voi olla tehtävien tekemistä tai koe tai suullinen kysely, opiskelijan itsearviointi tai muu arviointitapa. Sekä oppimisen arvioinnista että osaamisen arvioinnista pitää olla koulukohtaiset suunnitelmat niiden toteuttamisesta ja ne on hyväksyttävä koulutuksen tarjoajan omassa tutkintotoimielimessä.

Näyttötutkintojärjestelmän mukaan ei ole erikseen koulutusohjelmia, vaan on osaamisaloja. Näyttötutkintona tehtäessä ei ole ammattitaitoa täydentäviä tutkinnon osia eikä vapaasti valittavia tutkinnon osia. Näyttötutkintojärjestelmän mukaan he voivat suorittaa tutkinnon näyttötutkintona eli osallistuvat erikseen valmistavaan koulutukseen henkilökohtaisen suunnitelman mukaan ja sen jälkeen osoittaa osaamisensa näyttötutkintotilaisuuksissa. (OPH 2009).

Opetushallituksen ohjeiden mukaan maaseutuyrittäminen – tutkinnon osa pitää sisälleen seuraavat ammattitaitovaatimukset:

”Opiskelija tai tutkinnon suorittaja osaa

- *ottaa huomioon toiminnan vastuullisuuden tuottaessaan maataloustuotteita elintarvikkeiksi tai tarjotessaan maaseutupalveluja*
- *arvostaa ammattiaan sekä maaseudun elinvoimaisuuden ja kulttuurin edistämistä*
- *kehittää liikeideoita ja perustaa yrityksen*
- *hakea tietoa alalta ja elinkeinoaan koskevista määräyksistä ja lainsäädännöstä*
- *suunnitella tuotannon ja toiminnan kannattavuutta*
- *järjestää rahoituksen ja vertailla investointien kannattavuutta*
- *huolehtia maatilán tuotantotukien hausta*
- *laatia maatilán veroilmoituksen*
- *kilpailuttaa ja laatia tarjouksia*
- *markkinoida ja hinnoitella tuotteita ja palveluja*
- *ottaa huomioon yrittämiseen liittyviä riskejä*
- *toimia työnantajana tai työntekijänä*
- *toimia yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa*
- *verkostoitua muiden yrittäjien kanssa*
- *seurata alansa kehitystä ja yhteistyömahdollisuuksia*
- *käyttää työterveyshuollon palveluja*
- *edistää kestäväen kehityksen toimintatapoja.”*

(OPH 2009, 22.)

Näitä Opetushallituksen ammattitaitovaatimuksia on opetuksessa lähdetty tavoittelemaan lähiopetuksessa järjestettävien teemojen avulla. Näitä teemoja ovat kirjanpito ja verotus, yrityksen perustamistoimet, tuotannon ja toiminnan kannattavuus, investointien kannattavuus ja rahoituksen järjestäminen, maatilán tuotantotuet, sekä yh-

teistyö. Näiden teemojen alle on koottu yllä mainittuihin ammattitaitovaatimuksiin tähtäävät koulutukset.

Ammattitaitovaatimusten lisäksi Opetushallitus on määritellyt arvioinnin kohteet sekä arviointikriteerit kolmelle eri osaamisen tasolle (tydyttävä, hyvä ja kiitettävä).

Opetushallituksen ohjeistuksen mukaan opetuksessa on käytävä läpi edellä mainitut asiat ja opiskelijan on osattava määritetyt ammattitaitovaatimukset saadakseen opiskelusta hyväksyttävä suoritus. Opetushallituksen ohjeiden mukaisen ammattitaitovaatimuslistan lisäksi läpikäytäviin asioihin on hyvä ottaa huomioon myös maatalouden tulevaisuus ja sen mukanaan tuomat ammattitaitovaatimukset sekä paikalliset maatalouden suuntaukset.

Tekemiensä valintojensa mukaan maaseutuyrittäjän tutkinnon suorittanut pystyy toimimaan maatilatalouden eri ammateissa, kuten maanviljelijänä, tuotantoeläinten hoitajana, maatalouslomittajana, maataloustarvikekaupassa sekä lomitus-, työ-, kone-, bioenergia- ja maisemanhoitopalveluja tarjoavissa yrityksissä yrittäjänä tai työntekijänä. (OPH 2009. 8-9.)

Maatalousalan perustutkinnon suorittuaan opiskelija voi jatkaa alan vaativampien tutkintojen suorittamista eli hän saa jatkotutkintokelpoisuuden. Opiskelija voi suorittaa karjalouden ammattitutkinnon tai viljelijän ammattitutkinnon mikäli katsoo alan lisäkoulutuksen olevan tarpeen. Lisäksi hän voi hakeutua suorittamaan myös ammattikorkeakoulun agrologin tutkintoa ja edelleen yliopistoon suorittamaan yliopistotasoisia tutkintoja.

2.2 Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymä

Koulutusyhtymä järjestää ammatillista koulutusta kuudessa koulutusyksikössä Kokkolassa ja maakunnassa. Eri koulutusohjelmissa ja kehittämishankkeissa opiskelee noin 4 000 opiskelijaa.

- 2100 nuorten ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa
- 800 aikuisten ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa
- 150 oppisopimuskoulutuksessa
- 250 kansanopistokoulutuksessa
- 700 muussa koulutuksessa (Noste-koulutus, suorat yrityskoulutukset)

Keski-Pohjanmaan maaseutuopisto kuuluu Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymään. Koulutusyhtymässä on kaikkiaan mahdollista suorittaa 56 eri tutkintoa. Luonnonvaralan koulutusta yhtymässä tarjotaan kolmella eri paikkakunnalla, kaikki kolme yksikköä kuuluvat samaan Keski-Pohjanmaan maaseutuopistoon.

Keski-Pohjanmaan Maaseutuopiston Kannuksen yksikössä opiskelee vuosittain noin 275 opiskelijaa (Jokinen 2011).

143 maatalousalan perustutkinto, nuoret

41 metsätalouden perustutkinto, nuoret

47 maatalousalan perustutkinto, aikuiset

44 metsätalouden perustutkinto, aikuiset

Keski-Pohjanmaan maaseutuopistossa on runsaasti erilaisia kehittämishankkeita alueen elinkeinojen kehittämiseksi sekä oman toiminnan kehittämiseksi. Monet hankkeista ovat kansainvälisiä. Keväällä 2011 oli Maaseutuopistossa meneillään 15 erilaista hanketta, jotka liittyvät maaseudun elinvoimaisena pitämiseen. Lisäksi oli hakemuksia sisällä viidestä eri hankkeesta, joiden hyväksymispäätöksiä odotetaan vielä kevään aikana. (Kpedu 2011).

Keski-Pohjanmaan maaseutuopistossa on meneillään oppilaitoskohtaisten opetussuunnitelmien laatiminen Opetushallituksen antamien tutkinnon perusteiden mukaan. Opetushallitus on julkaissut joulukuussa 2008 esiversion maatalousalan perusteista ja tämän version mukaan on tammikuussa 2009 aloitettu oppilaitoksessa uuden opetussuunnitelman laatiminen. Oppilaitoksessa annetaan opetusta kaikkiin maatalousalan perustutkinnon tutkintoihin. Suunnittelussa käytetään yhtymän sisällä sovittuja suunnitelma pohjia, joilla pyritään yhdenmukaistamaan opetusta kaikissa yhtymän oppilaitoksissa ja varmistamaan opetuksen hyvä laatu.

Maatilatalouden tutkintotoimikunnan kanssa on tehty järjestämissopimus näyttötutkintona suoritettavasta maatalousalan perustutkinnon maatilatalouden osaamisalasta. Järjestämissopimuksen liitteenä olevassa järjestämissuunnitelmassa on kerrottu menettelytavat näyttötutkinnon järjestämisestä oppilaitoksessamme.

Keski-Pohjanmaan maaseutuopistossa maatilatalouden perustutkintoa opiskelee sekä nuorisosteiden opiskelijoita että aikuisopiskelijoita. Nuorisosteella opiskelu kestää kolme vuotta ja siinä ajassa suoritetaan 120 opintoviikkoa. Aikuisilla vastaava koulutus kestää kaksi vuotta ja tutkinto suoritetaan näyttötutkintona, jossa on 30 opin-

toviikkoa lähiopetuksena annettavaa valmistavaa koulutusta henkilökohtaistetusti jokaisen koulutustarpeen mukaisesti.

Opetushallituksen mukaan jokainen oppilaitos voi itse määritellä sen, kuinka paljon opintoihin käytetään resursseja. Keski-Pohjanmaan maaseutuopistossa on sovittu tähän maaseutuyrittämisen tutkinnon osaan aikuisilla käytettävän 16 lähiopetuspäivää ja 34 etäopiskelupäivää. Näiden resurssien rajoissa on kyseinen tutkinnon osa pystyttävä käymään läpi riittävän hyvin. Käytettävissä oleva aika ei riitä kaikkien ammattitaitovaatimusten perusteelliseen opettamiseen alusta lähtien vaan osa oppimisesta on jätettävä opiskelijan itsenäisesti hoidettavaksi ja lähiopetuksessa keskityttävä vain tiettyihin tärkeimpiin asioihin. Tässä yhteydessä on selvittävä millaista on maaseutuyrittäjyys lähitulevaisuudessa ja mitä ammattitaitovaatimuksia silloin yrittäjillä on. Esimerkiksi 23 % Pohjois-Savon maitotilayrittäjistä on epävarmoja maidontuotannon jatkamisestaan ja vähintään vuoteen 2015 jatkavista 47 % aikoo lisätä lypsy-lehmien määrää ja 67 % arvioi keskituotoksen nousevan. Maitobarometrin vastaajista vähintään joka neljäs halusi neuvontaa tai koulutusta EU-tuista ja lomakkeiden täytöstä, sähköisestä tukihausta, lypsykarjan ruokinnasta, maidontuotannon tehokkuudesta ja omasta työhyvinvoinnista. (Maitobarometri 2009.)

2.3 Maaseutuyrittäjän ammattitaitovaatimukset tulevaisuudessa

MTT:n taloustutkimus teki tutkimusraportin vuonna 2002 suoritettujen postikyselyn ja informoitujen kyselyiden sekä näiden pohjalta tehdyn tilastollisen analyysin tuloksista (taulukko 2). Tutkimuksen tuloksia esiteltiin mediaanivastaajan mukaisina. Tutkimuksen perusteella Suomen maaseudun katsottiin vuonna 2025 olevan edelleen autioitumassa ja tuotantorakenteen yksipuolistumassa. Tilakoon kasvaessa ja eläinmäärän kasvaessa näyttää paikallisten urakointiketjujen lisääntyminen sadonkorjuussa todennäköiseltä. Yritysten erikoistuminen ja teknologinen yksipuolistuminen on siis lisääntymässä. Maataloustyöntekijöiden lukumäärän arvioitiin vähenevän työmarkkinoilla nykyisestä, erityisesti Itä-Suomessa. Tuotantosuuntien jakaumassa ei nähty tapahtuvan muutoksia vaan jakauma pysyisi nykyisellään. Maatilojen sivutulojen nähtiin lisääntyvän, investointien pysyvän ennallaan samoin kuin kannattavuuden. Geenimanipuloitujen tuotteiden, ulkomaisten elintarvikkeiden ja pikaruokien lisääntyminen nähtiin todennäköisenä, kotimaisten luomu- ja lähiruuan kysynnän lisääntyminen nähtiin vahvasti todennäköisenä. Terveysvaikutteisten elintarvikkeiden kysyntä tulee lisääntymään ja asiantuntijoiden mukaan teknologiaa pidetään tulevaisuuden maata-

louden vahvuutena. Erilaiset laatu- ja ympäristösertifioinnilla varmistetut tuotteet sekä eläinten hyvinvointinäkökohdat tulevat tutkimuksen perusteella saamaan voimakkaan painoarvon tulevaisuudessa. Maaseutumatkailu ja luontoyrittäjyyden lisääntyminen nähtiin todennäköisenä. (Rikkonen 2003).

TAULUKKO 2. Osa maatalouden muutossuunnista vuoteen 2025 mennessä. (Rikkonen 2003.)

	Vähenee	Ei muu- tosta	Lisääntyy
Tuotannon alueellinen keskittyminen		X	
Maaseudun autoituminen	X		
Tuotantorakenteen yksipuolistuminen	X		
Viljelty pinta-ala		X	
Peltoala tilaa kohti			X
Eläinmäärä tilaa kohti			X
Suunnitelmallinen johtaminen			X
Sadon nettikauppa			X
Ympäristöteknologiset innovaatiot			X
Viljelijöiden tietoverkot			X
Informaatio- ja viestintätekniikka kasvukaudella			X
Täsmätuotantotekniikat			X
Vaihtoehtoiset muokausmenetelmät			X
Uusin tuotantoteknologia ja sen hyödyntäminen			X
Miehittämättömät traktorit			X
Automaatiotekniikka kotieläintuotannossa			X
Automaatiotekniikka kasvituotannossa			X
Bioteknologiset prosessit ja tuotteet			X
Geenimuunnellut kasvilajikkeet			X
Vesistönkuormitusta ehkäisevät toimenpiteet			X
Urakointiketjut sadonkorjuussa			X
Maatalouden jatkojalostuksen yritysverkostot			X
Tilojen oma energiatuotanto			X
Viljelijöiden arvo- ja etiikkatietoisuus			X
Maataloustyöntekijät työmarkkinoilla	X		

Maa- ja metsätalousministeriön vuonna 2007 valmistuneessa Maatalouspolitiikan vaihtoehdot työryhmän loppuraportissa asetettiin tavoitteeksi kilpailukyvyn ylläpitämisen ja siihen keinona esitettiin nopeaa rakennekehitystä ja yritys-kasvua. Tämä tekisi tuotannosta pääomaintensiivisempää ja vieraan työvoiman lisäksi vaatisi tilan johtamisessa uudentyyppistä business-ajattelua. (Rikkonen 2003.)

Professori Jyrki Niemen mukaan (Keskipohjanmaa 2010,6) tilojen määrä vähenee ja tilojen koko kasvaa. Erikoistuminen jatkuu kotieläintuotannossa ja monialaiset maatilat lisääntyvät. Vuonna 2020 nykyisistä n. 20 000 kotieläintilasta on jäljellä enää noin 8 000. Suurin vaikutus tuotannon supistumiseen johtuu EU:n ja kansallisen maatalouspolitiikan muutoksista ja WTO:n neuvotteluilla on vain pieni vaikutus. Markkinoiden avaaminen vaikuttaisi tutkimuksen mukaan erityisesti naudanlihan ja vehnän tuotantoon.

Menestyvän maatilayrityksen johtaminen -hankkeessa maatilat jaoteltiin kolmeen ryhmään sen mukaan miten he suunnittelevat tulevaisuutta. Ryhminä olivat taloussuuntautuneet, kasvuhakuiset kehittäjät sekä perinne- ja ympäristötietoiset. Ryhmien välillä oli eroja mm. suunnittelun pituudessa, rakenteellisissa tunnusluvuissa, liikevaihdossa ja kokonaistuotossa, kannattavuudessa ja vakavaraisuudessa. (Maatilayrityksen menestystekijät 2008, 69-75.)

Taloussuuntautuneilla korostuu muutokseen reagoiminen jatkuvasti suunnitelmia tarkentamalla ja he suunnittelevat jatkuvasti toimintaa 3-5 vuoden tähtäimellä. He ovat ennakkoluulottomampia ja valmiimpia siirtymään uuteen yritystoimintaan. Kasvuhakuisen kehittäjien ryhmä suunnittelee myös jatkuvasti 3-5 vuoden tähtäimellä toimintaansa, he enemmänkin reagoivat muutokseen suunnitelmia tarkentamalla kuin pyrkivät ennakoimaan muutoksia. Kasvuhakuiset kehittäjät pohtivat eniten millaisessa toiminnassa haluavat olla mukana 10 vuoden kuluttua. Perinne- ja ympäristötietoisia parhaiten kuvaa heidän lyhyt tulevan vuoden suunnitteluun keskittyvä suunnittelu-ajanjakso. He myös reagoivat toimintaympäristön muutokseen jälkikäteen ja ovat vahvimmin oman tiensä kulkijoita joiden suunnitelmiin toimintaympäristön muutokset eivät vaikuta. (Maatilayrityksen menestystekijät 2008,70-71.)

Pohjolan maito tuotti 2010 noin 22 % Suomen maidosta (478,5 milj. litraa). Tuotanto kasvoi osuuskunnan alueella vuonna 2010 noin 3,7 % ja edellisenä vuotena 2,6 %. Viime vuonna valmistui noin 35 uutta navettaa ja niiden lisäksi laajennuksia ja lypsymenetelmien muutoksia. Lypsyautomaatteja otettiin käyttöön noin 40 ja nyt automaattilypsy on käytössä 151 tilalla., kaikkiaan tiloja on 2096. Tiloilla olisi halukkuut-

ta lisätä maidontuotantoa enemmänkin mutta kiintiöiden puute ja pohjoisen tuen katto rajoittaa tuotantoa. Vuosittain arvioidaan, että noin 50 tilalla pitäisi tapahtua sukupolvenvaihdos, jotta tuotanto pysyisi nykyisellään, viime vuonna osuuskunnan alueella tapahtui 68 sukupolvenvaihdosta. Osuuskunnan alueella olevat tilat ovat maan suurimpia. Koko maan maidontuotantokiintiö alittuneen noin 237 miljoonalla litralla mutta C-tukialueen tuotannolle asetettu katto ylittynyt 28 miljoonalla litralla. (Keskipohjanmaa 2011a. 6.) Pohjois-Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa ovat vahvoja maidontuotantoalueita ja tulevaisuuden maidontuotantoon on satsattu runsaasti alueella.

Haapavedellä järjestettiin loppuvuodesta 2010 ensimmäinen venäjänkielinen kurssi maidon laadusta ja maidon käsittelyyn liittyvästä hygieniasta. Alueella on runsaasti työntekijöitä Venäjältä, Ukrainasta, Valkovenäjältä ja Baltiasta. Tarkkaa tilastotietoa maataloilla olevasta vakituisesta palkatusta työvoimasta ei ole mutta Pohjolan Maidon tuotantoasiantuntija Pekka Petäjäsuvanto arvioi osuuskunnan alueen karjataloilla työskentelevän 150 vakituista työntekijää, pääosa on kuitenkin suomalaisia. Tilat ovat valmiita palkkaamaan työntekijöitä ja ovat valmiita maksamaan kohtalaista palkkaa, mikäli työntekijä ottaa vastuuta työstään. Nettiin laitettuun työntekijähakuun saa vastauksia ympäri maailman, vastaajista on suomalaisia vain ehkä joka kymmenes. (Keskipohjanmaa 2011b. 2.) Työntekijöiden hankkiminen ja heidän johtaminen on monille tiloille Pohjois-Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla normaalia työtä ja henkilöstöön liittyvä ammattitaito on tarpeellista.

Maatilayrityksen toimintaan vaikuttaa monet ulkopuoliset tekijät. Maatalousyrittäjän tehtävänä on ymmärtää tapahtuneet muutokset ja sopeuttaa toimintaansa muutoksiin mukaan. (Giles & Stansfield 1990, 11.) Myös Nuthallin mukaan tutkimukset osoittavat sen, että liikkeenjohtokykyyn vaikuttavia tekijöitä on useita ja ne yhdessä määrittävät yrittäjän liikkeenjohtokyvyn. (Nuthall 2010, 6–7.)

3 OPINNÄYTETYÖSSÄ KÄYTETTÄVÄT MENETELMÄT

3.1 Tavoitteet ja hyödynsaajat

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää onko nykyisin käytössä oleva opetussuunnitelma riittävä antamaan tutkinnon suorittajalle riittävät taidot selvitä ammatissaan. Opinnytteessäni keskityn lähinnä näyttötutkintona suoritettavan maatilatalouden osaamisalan maaseutuyrittämisen tutkinnon osaan ja sen työelämä vastaavuuden selvittämiseen mutta tutkimuksen tuloksia voi hyödyntää myös muiden tutkinnon osien kohdalla (Taulukko 1). Tutkimuksessa selvitin eri lähteiden avulla millaiset tulevaisuuden ammattitaitovaatimukset maaseutuyrittäjillä arvioidaan olevan ja haastatteluiden avulla selvitin miten haastateltavat ovat maaseutuyrittämisen työtehtävistä selvinneet.

Kysyin myös syksyllä 2009 aloittaneilta uusilta näyttötutkintoperustaisilta opiskelijoilta mitä asioita he pitivät tärkeänä omalle pärjäämiselleen työelämässä. Tämän opiskelijoiden oman arvion perusteella voi päätellä miten he kokevat opetussuunnitelman soveltuvuuden työelämäänsä.

Näiden selvitysten jälkeen arvioin nykyisen opetussuunnitelman soveltuvuutta nyt ja tulevaisuudessa maaseutuyrittäjän työhön.

Hyödyn tästä opinnytteestä tulevat saamaan maaseutuyrittäjät paremmin työelämän vaatimuksia vastaavan koulutuksen saatuaan. Maaseutuyrittäjien ymmärrys yritystoiminnasta ja sen vaatimuksista kasvaa ja osaavat paremmin reagoida tulevaisuuden muutoksiin ja ongelmiin. Opiskelijoiden selviytyminen paremmin tulevaisuuden haasteista tulevaisuudessa parantaa oppilaitoksen mainetta ja auttaa saamaan uusia opiskelijoita paremmin.

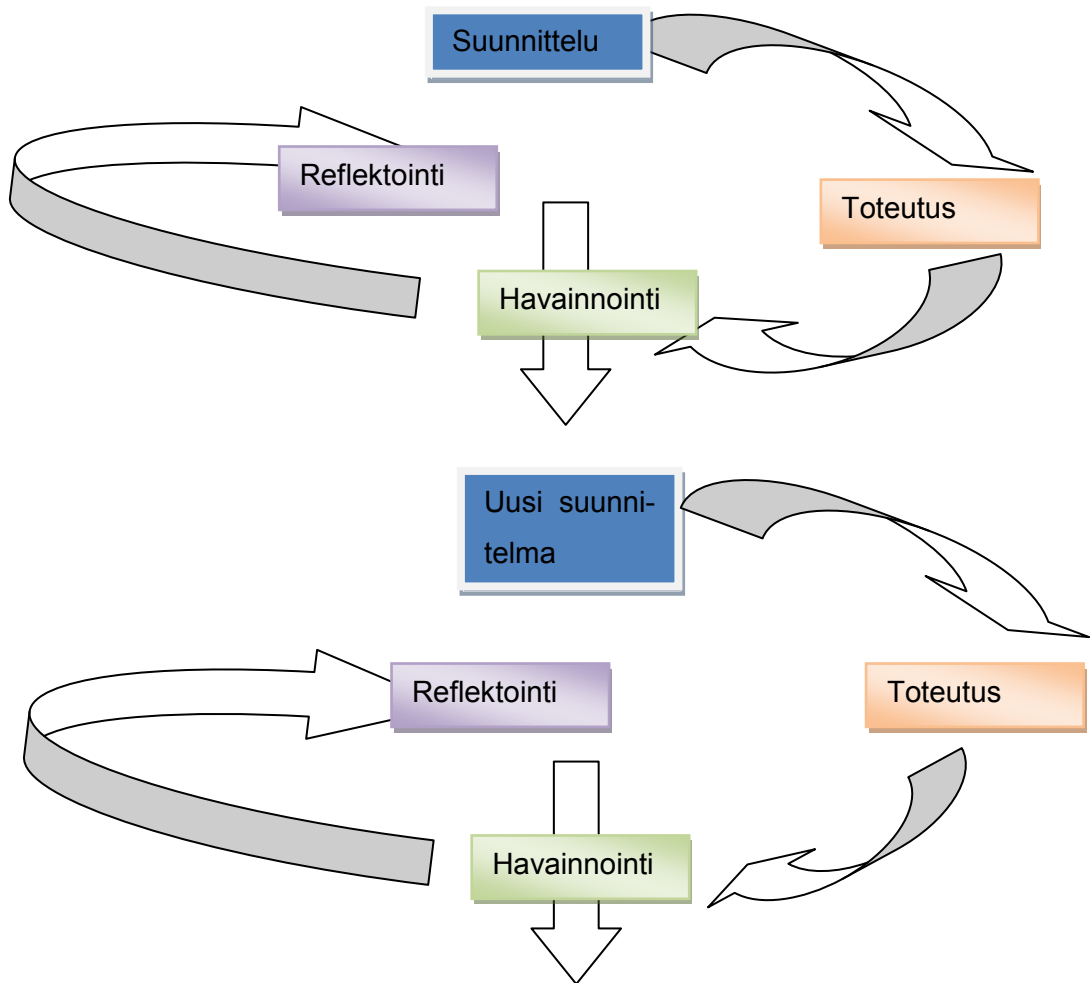
3.2 Toimintatutkimus

Toimintatutkimuksessa on tavoitteena tuottaa tietoa käytännön kehittämiseksi. Siinä kehitetään käytäntöjä paremmiksi järkeä käyttämällä. Toimintatutkimus tavoitteleeekin

käytännön hyötyä eikä teoreettista tietoa, kuten tavallinen tutkimus tuottaa. Toimintatutkimus on syklistä, siinä yhteen suunnitelmaan perustuvaa kokeilua seuraa kokeimusten pohjalta parannettu suunnitelma. Käytännön toimintaa hiotaan ja kehitetään useiden peräkkäisten suunnittelu- ja kokeilusykliden avulla (Kuva 2.). Näistä sykleistä muodostuu kokeilujen ja tutkimuksen vuorovaikutuksena etenevä spiraali. Toimintatutkimusta voidaan kuvailla prosessiksi, jossa ymmärrys ja tulkinta lisääntyvät vähitellen. Tutkimuksessa perinteisesti kiinnitetään huomiota siihen, miten asiat ovat mutta toimintatutkimuksessa ajatellaan miten asiat ovat olleet ja mihin suuntaan ne ovat menossa. (Heikkinen 2006. 16-36.)

Tutkimuksen syklien määrä ei tee siitä toimintatutkimusta, jo yksi suunnittelun, toiminnan ja arvioinnin kierros voi tehdä tutkimuksesta toimintatutkimuksen. Yksi ainutkertainen kokeilu saattaa tuottaa uutta ja merkittävää materiaalia, joka auttaa kehittämään uusia käytänteitä. Toimintatutkimuksessa on syklien määrää tärkeämpää toteuttaa sen perusidea, suunnittelun, toiminnan ja arvioinnin toteutusta. (Heikkinen 2006, 80-82.)

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään keräämään tietoa niin paljon kunnes saavutetaan kyllästyminen eli saturaatio. Tällöin materiaalia on kerätty niin paljon, ettei uudet tapaukset enää tuota uutta tietoa. Toimintatutkimuksessa tämän pisteen saavuttaminen on vaikeata, koska kehittäminen luo uusia ongelmia ja tapoja selvittää niistä. Tutkijan resurssien takia on tutkimukseen osallistuvien kanssa yleensä syytä etukäteen sopia kuinka kauan kehittämisprosessia seurataan. (Heikkinen 2006, 105.)

KUVA 2. Toimintatutkimuksen sykli

3.3 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu on strukturoidun lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väli-muoto. Strukturoidussa lomakehaastattelussa on etukäteen mietitty tarkkaan kysymykset ja niiden esitysmuoto, myös vastausvaihtoehdot voi olla hyvin tarkkaan etukäteen rajatut. Avoin haastattelu muistuttaa lähinnä keskustelua, jossa haastattelija ei yleensä ohjaile keskustelua, vaan aiheen muutokset tulee suoraan haastateltavalta. (Aaltola J. 2010. 26-29.)

Teemahaastattelussa on vain aihealueet, teemat, etukäteen määrätty. Kysymysten tarkkoja muotoja ja järjestystä ei ole etukäteen kuitenkaan määrätty. Haastattelija vain varmistaa etukäteen tekemänsä tukilistan avulla, että kaikki tarvittavat teema-alueet tulee käytyä läpi. Tukilistasta kannattaa tehdä riittävän lyhyt mutta selkeä, ettei

haastattelun aikana sitä tarvitse seurata ja antaa sen häiritä haastattelua. Haastattelu on siis melko lähellä normaalia keskustelua mutta tietyt etukäteen mietityt aihealueet tullaan käytyä läpi. Avoin haastattelu saattaa vaatia useita haastattelukertoja, jotta tulee kaikki tarvittavat asiat käytyä läpi haastateltavan kanssa mutta teemahaastattelussa voi hyvin yksi kerta riittää. Välttämättä kaikkien haastateltavien kanssa ei tarvitse edes käydä kaikkia teema-alueita läpi. Syvähaastattelussa taas voidaan keskittyä vain yhteen tai muutamiin teema-alueisiin. (Aaltola J. 2010. 26-29.)

Haastattelun onnistumiselle on tärkeää saada haastateltava tuntemaan olonsa rennoksi ja luottavaiseksi. Tähän voi helposti vaikuttaa valitsemalla haastattelupaikaksi haastateltavan oman työpaikan tai kodin. Lisäksi auttaa, jos haastateltava ja haastattelija tuntevat toisensa jo etukäteen, näin heidän välillään on tuttu ja turvallinen suhde ja haastateltava uskaltaa paremmin puhua vaikeistakin asioista. Haastateltavan kotona voi kuitenkin tulla muita häiriöitä, kuten muiden perheenjäsenten keskeytykset, jotka häiritsevät haastattelun tekemistä. (Aaltola J. 2010. 29-31.)

Teemahaastattelun etu muihin menetelmiin kuten lomakehaastatteluun on että vastausprosentti on helppo saada huomattavasti paremmaksi. Myös vastaukset on mahdollista saada täsmällisempinä, kun vastauksiin voidaan heti pyytää tarkennusta. Teemahaastatteluun liittyy myös mahdollisuus, että haastattelija voi vaikuttaa haastateltavan vastauksiin ja vääristää tuloksia. (Kajaanin AMK 2011.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tulevaisuuden kuvia pidetään päätöksenteossa ja valintatilanteissa voimakkaasti motivaatioon vaikuttavina tekijöinä, jotka parhaimmillaan tarjoavat keinoja tulevaisuuden haasteisiin vastaamiselle (Rubin 2002). On siis ihan hyvä, että opetussuunnitelmaan sisältyy aiheina mm., että opiskelija osaa hakea tietoa alalta ja elinkeinoaan koskevista määräyksistä ja lainsäädännöstä sekä seurata alansa kehitystä ja yhteistyömahdollisuuksia. Ilman oikeanlaista tietoa tulevaisuudesta ja nykytilanteesta ei voi tehdä oikeita päätöksiä tulevaisuuden tavoitteiden ja visioiden saavuttamiseksi.

4.1 Opiskelijakysely

Syksyllä 2009 aloitustilaisuudessa pidin näyttötutkinnon uusille opiskelijoille kirjallisen kyselyn, siitä mitä asioita he pitivät mielestään tärkeimpinä asioina opiskella oman työnsä kannalta. Kyselyn pohjana käytin Opetushallituksen opetussuunnitelman ammattitaitovaatimuksia. Kyselylomake on liitteenä 1. Kyselyssä opiskelijat antoivat ammattitaitovaatimuksille pisteitä yhdestä kolmeen sen mukaan kuinka tärkeä kyseinen asia heidän mielestään on (Taulukko 3). Arvioinnissa käytin asteikkoa 1 = ei tärkeä, 2 = jonkin verran tärkeä ja 3 = erittäin tärkeä. Vastauksista sitten laskin keskiarvon ja laitoin tulokset tärkeysjärjestykseen. Samassa kyselyssä kysyin myös opiskelijoiden omaa arviota osaamisensa tasosta samoista asioista. Osaamisen tasoa käytän opetuksen suunnittelussa apuna. Korkein oman osaamisen taso osoittautui olevan opiskelijoiden vastuullinen toiminta elintarvikkeiden tai maaseutupalveluiden tuottajana (2,13) ja huonointa osaaminen oli maatalan veroilmoituksen laatimisessa (ka. 1,33). Tuotannon ja toiminnan kannattavuuden suunnittelussa he arvioivat oman osaamisensa olevan myös kohtalaisen hyvän keskiarvon ollessa 2,07, myös työnantajana tai työntekijänä toimiminen sai saman osaamisen tason. Kestävän kehityksen, verkostoitumisen ja työterveyspalveluiden kanssa he kokivat olevan parantamista omassa osaamisessaan.

TAULUKKO 3. Tulokset oppilaskyselystä 2009 aikuisopiskelijoilta (n=15)

Aihe	Pisteet	Järjestys	Oma osaaminen ka.
Tuotannon ja toiminnan kannattavuuden suunnittelu	2,93	1	2,07
Maatilan tuotantotukien hausta huolehtiminen	2,73	2	1,53
Vastuullinen toiminta elintarvikkeiden tai maaseutupalveluiden tuottajana	2,6	3	2,13
Rahoituksen järjestäminen ja investointien kannattavuuden vertailu	2,6	3	1,73
Tiedonhaku alaa ja elinkeinoa koskevista määräyksistä ja lainsäädännöstä	2,47	4	1,93
Yrittämiseen liittyvien riskien huomioiminen	2,4	5	2,00
Maatilan veroilmoituksen laatiminen	2,4	5	1,33
Alan kehityksen ja yhteistyömahdollisuuksien seuranta	2,4	5	1,73
Työnantajana tai työntekijänä toimiminen	2,33	6	2,07
Kilpailuttaminen ja tarjouksien laatiminen	2,27	7	1,87
Kestävän kehityksen toimintatapojen edistäminen	2,27	7	1,53
Ammatin arvostaminen sekä maaseudun elinvoimaisuuden ja kulttuurin edistäminen	2,27	7	1,93
Muiden yrittäjien kanssa verkostoituminen	2,13	8	1,47
Tuotteiden ja palvelujen markkinointi ja hinnoittelu	2,07	9	1,67
Liikeideoiden kehittäminen ja yrityksen perustaminen	2,07	9	1,87
Eri sidosryhmien kanssa yhteistyössä toimiminen	2,07	9	1,80

Työterveyshuollon palvelujen käyttäminen	1,93	10	1,53
Jotain muuta mitä ei tässä ole listalla, kirjoita alle mitä puuttuu	Ei vastauksia		

Vastaajat olivat kaikki nuorehkoja (21-38 vuotiaita), joka vastauksissa näkyy mm. työterveyshuollon palveluiden tärkeyden vähäisyytenä. Oletettavasti ikäjakauma ja kokemus näkyvät muissakin vastauksien tuloksissa.

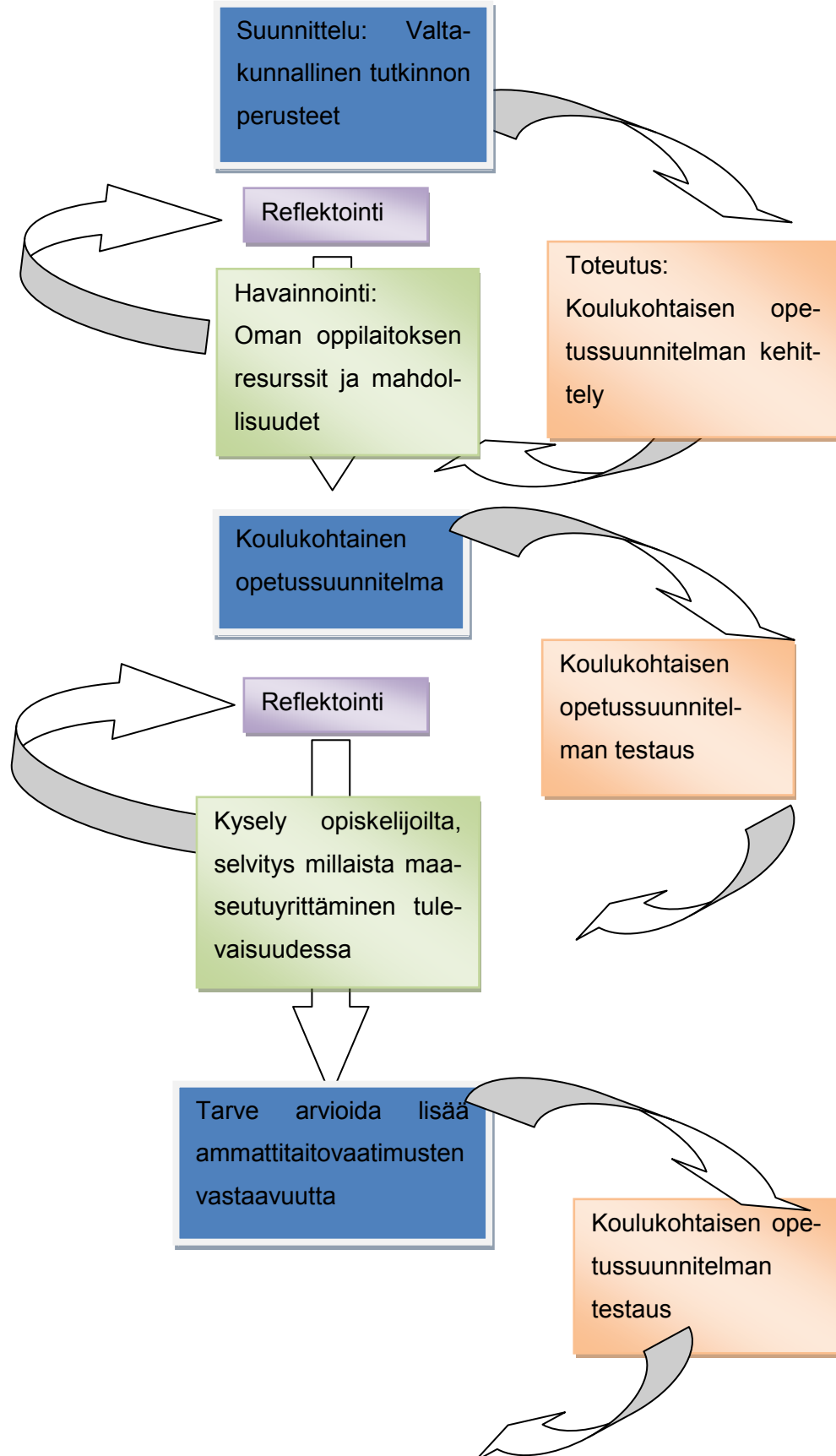
5 TUTKIMUKSEN KULKU

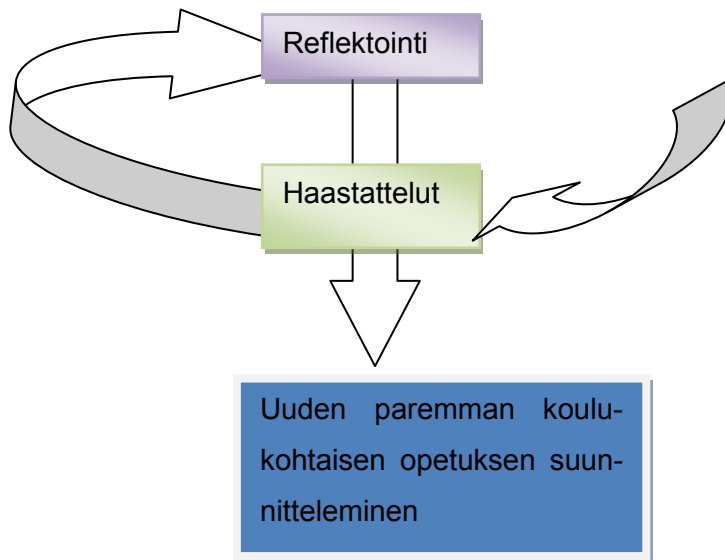
Opinnäytetyöni alkoi keväällä 2009, kun tein ensimmäiset versiot opinnäytesuunnitelmasta. Tämän jälkeen työ jäi melkein vuodeksi kehittymään mielessäni kunnes kevättalvella 2010 aloin taas miettimään asiaa tarkemmin. Materiaalia keräsin jo syksyllä 2009 mutta mitään tekstiä en työhöni kirjannut. Tämän miettimistauon aikana aihe täsmentyi ja muuttui pikkuisen ja alkoi saada lopullista muotoansa keväällä 2010. Kesällä ja syksyllä 2010 jatkui työn kirjoittaminen ja tutustuminen aiheen materiaaleihin. Talvella 2011 oli väliseminaari työstäni ja muutamia ohjauspalavereita.

Toimintatutkimus kuvastaa hyvin työni prosessia (Kuva 3.). Lähtökohtana oli valtakunnallinen Opetushallituksen ohjeistus maatalousalan perustutkinnon järjestämisestä. Tästä kehiteltiin omaa koulussamme toteutettavaa opetussuunnitelmaa. Prosessi alkoi syksyllä 2008, kun alkoi olla jonkinlainen esiversio Opetushallituksen tulevasta opetussuunnitelmasta. Tämä tarkentui sitten vuoden vaihteessa ja joulukuussa 2008 ja tammikuussa 2009 oli oppilaitoksessamme ensimmäiset suunnittelupalaverit, joissa mietimme miten lähdemme tulevaa suunnitelmaa kehittämään. Aluksi selvitimme mitä resursseja meillä on koulutukseen käytettävissämme. Mietimme miten olemme vanhan opetussuunnitelman aikana opetusta järjestäneet ja mitä mahdollisuuksia uusi opetussuunnitelma meille antaa opetuksen uudelleen järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Uuteen opetussuunnitelmaan pyrittiin saamaan mukaan myös vanhassa opetussuunnitelmassa kehittämämme hyvät käytänteet.

Toimintatutkimus on prosessi, jossa on useita syklejä. Ensimmäisen syklin aikana saimme aikaan opetussuunnitelman, jota lähdimme toteuttamaan syksyllä 2009 uusien opiskelijoiden kanssa. Valmistuvat opiskelijat tulevat tarvitsemaan oppimiaan taitoja pitkälle tulevaisuuteen. On siis hyvä, mikäli saadut taidot vastaavat tulevaisuudessa tarvittavia taitoja. Tässä toisessa vaiheessa päätin selvittää millaista maaseutuuyrittäjänä oleminen tulevaisuudessa voisi olla. Aluksi syksyllä 2009 kysyin aloittavilta näyttötutkintoperusteisilta aikuisopiskelijoilta heidän arviotaan siitä, mitkä asiat olemassa olevan tutkinnon perusteiden maaseutuuyrittämisen tutkinnon osan ammattitaitovaatimuksista heidän mielestään ovat tärkeimpiä. Lisäksi selvitin eri kirjallisten lähteiden avulla sitä millaisia maaseutuuyrittäjän tulevaisuuden ammattitaitovaatimukset ovat. Nykyisen koulukohtaisen opetussuunnitelman ja tulevaisuuden tarpeiden arviointi osoitti lisäselvitysten olevan tarpeen. Niinpä kolmannessa vaiheessa selvitin haastatteluiden avulla kokemuksia koulutuksista, tarpeista koulutuksiin sekä keinoja

saada koulutus paremmin vastaamaan tarpeita. Haastatteluiden perusteella voi taas kehittää opetussuunnitelmia paremmiksi. Näin voisi jatkaa kehitystyötä jatkuvasti, joidenkin vuosien kuluttua on taas aika valtakunnalliselle uudelle opetussuunnitelmalle ja alkaa taas uusi kehityskierros

KUVIO 3. Tutkimuksen eteneminen toimintatutkimuksen syklien mukaisesti

5.1 Haastatteluiden toteuttaminen

Haastateltavat valitsin sillä perusteella, miten heidän ajattelin osaavan arvioida tulevaisuuden maaseutuyrittäjän ammattitaitovaatimuksia ja miten heillä on kokemuksia maaseutuyrittämisestä. Vastaajat ovat eri-ikäisiä, heillä on erilaiset kokemukset maaseutuyrittämisestä ja heidän näkökulmansa maaseutuyrittäjyyteen on vähän erilainen. Yksi on harjoittanut maataloutta jo 90 -luvun puolesta välistä ja on jatkokouluttanut itseään. Toinen on ollut isäntänä tilallaan 2000 luvun alkupuolelta saakka ja kolmas on suorittanut maaseutuyrittäjän tutkinnon muutamia vuosia sitten ja on osakkaana yhtymässä vanhempiensa kanssa.

Tutkimukseeni liittyvät haastattelut sovin sellaisten henkilöiden kanssa, jotka olivat ainakin jossakin määrin jo vanhoja tuttuja. Lisäksi haastattelupaikat olivat haastateltavien kotona, näin haastattelutilanteet olivat mahdollisimman edulliset haastateltavien suhteen ja he tunsivat olonsa turvalliseksi ja luottavaiseksi. Kerroin myös, ettei haastateltavia voida tunnistaa lopullisista tuloksista, näin he uskalsivat puhua vapaammin.

Haastattelun aluksi on hyvä saada tilanne rauhalliseksi ja vapautuneeksi. Aluksi kysyin haastateltavia yleisiä kysymyksiä heidän tilastansa ja elämästään. Näin he pää-

sivät mahdollisesta haastattelun alkujännityksestä eroon ja tilanne vapautui. Haastateltavan ja haastateltavan välillä ei ollut suurta maailmojen eroavaisuutta vaan molemmat yleensä ymmärsivät toisiaan hyvin, heidän välillään ei ollut erilaisen kielen aiheuttamaa häiriötä, mitä olisi voinut tulla, mikäli haastattelija tulisi kovin erilaisesta maailmasta.

Haastatteluita tein lopulta vain kolme. Katsoin tämän määrän riittävän, koska en enää uskonut saavani uutta tietoa, vaikka olisin haastatellut useampiakin. Aikaa haastatteluiden tulosten selvittämiseen olisi toisaalta mennyt enemmän, mikäli olisin haastatteluita tehnyt lisää ja katsoin saamaani hyötyyn nähden lisähaastatteluiden olevan turhia.

Haastattelut tallensin digisanelimeen, näin säästyin kirjallisten muistiinpanojen tekemiseltä haastattelun aikana ja pystyin keskittymään paremmin haastattelun tekemiseen ja kuuntelemiseen. Sanelimesta tallensin haastattelut tietokoneelle ja kuuntelin ne tietokoneen kautta tehden samalla itselle avustavia muistiinpanoja. Haastattelut oli helppo kuunnella uudelleen ja saattoi pysäyttää haastattelun välillä ja ottaa uudelleen tarpeelliset kohdat. Avustavien muistiinpanojen avulla oli helppo sitten kirjata ylös haastatteluiden tulokset.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kirjallisuustutkimuksen perusteella maaseutuyrittäjän tulevaisuudessa tekemät työt ovat suunnilleen samoja kuin nytkin. Tilat vaan ovat suurempia ja käytetään enemmän uutta teknologiaa. Monilla tiloilla on nykyistä enemmän liitännäiselinkeinoja kuten urakointia ja tilan ulkopuolisia palveluita myös käytetään enemmän. Muutokset tuovat maaseutuyrittäjän työhön lisää mahdollisuuksia ja niistä on aina koetettava löytää omalle tilalle sopivin toimintamenetelmä. Maaseutuyrityksen johtamismenetelmille tulee lisää haastetta.

“Tutkimusteni mukaan parhain selviytyjä pitkällä aikavälillä ei ole se, joka on nyt vahvin tai se, joka on nyt älykkäin, vaan se, joka kykenee mukautumaan ympäristön vaatimuksiin kaikkein nopeimmin.”

Charles Darwin

Darwinin lausahduksessa on varmasti paljon totta. Maailma muuttuu jatkuvasti ja teknologia kehittyy mahdollistaen paljon sellaisia asioita, joita ei osaa edes nykypäivänä kuvitella ja joidenkin vuosien kuluttua ne voivat olla jokapäiväisiä asioita meidän lapsillemme. Ne, jotka osaavat reagoida ja hyödyntää nopeasti näitä muutoksia, pärjäävät varmasti paremmin kuin ne, jotka odottavat ja käyttävät vanhempia työmenetelmiä. Toki täytyy aina löytää ne hyvät uudet asiat ja osata välttää ne uudet menetelmät, jotka myöhemmin todetaan huonoiksi.

Yhden haastateltavan lausahdus, ”*aina oppii jotain uutta kun astuu omalta tilalta ulos*” pitää myös hyvin paikkaansa. Menestyvän yrittäjän on pystyttävä etsimään uusia parempia menetelmiä menestyäkseen ja omasta kodista katsoen niitä ei kovin helppoa ole löytää.

Haastatteluissa tuli kaikissa ilmi, että koulutusta tarvitaan jatkuvasti. Kaikki haastateltavat osallistuvat vuosittain useisiin lyhyisiin koulutuksiin. Jatkuva kouluttautuminen on katsottu tarpeelliseksi, vaikka se viekin aikaa muulta työltä. Myös pitemmille koulutusjaksoille oli halukkuutta. Koulutusjaksot, jotka johtavat jonkin tutkinnon suorittamiseen tai tutkinnon osan suorittamiseen olisivat avuksi ammatin ylläpitämiseksi ja ammattitaidon kohottamiseksi. Yleinen ammatin arvostuksen kohottaminen nähtiin tarpeelliseksi. Tutkintoon johtavat koulutukset nähtiin mielenkiintoisemmiksi ja innos-

tavammiksi kuin lyhyet koulutukset. Maaseutuyrittäjien koulutustason nostaminen myös kohottaisi ammatin arvostusta muiden silmissä.

Maaseutuyrittäjien ja muidenkin koulutuksessa toivottiin olevan aina mahdollisuutta opiskelijoiden keskustella asioista riittävästi keskenään. Uusien kokemusten ja menetelmien leviäminen nopeutuu, kun asioita jo kokeilleet voivat kertoa kokemuksiaan toisille opiskelijoille ja näin saadaan kokemuksen välittymistä tehostettua. Kuuleminen etukäteen huonoista kokemuksista ja menetelmistä estävät sen, ettei kaikkien tarvitse kokeilla samaa asiaa ja todeta menetelmä huonoksi. Joissakin koulutuksissa haastateltavat olivat aiheen kokeneet liian teoreettiseksi ja kouluttajan olleen liian tutkijamainen. Haastateltavan omat käytännön kokemukset koulutuksen aiheena olevasta asiasta olivat erilaisia kuin kouluttajan tutkimuskeskuksessa laskemat tutkimustulokset.

Kielitaidon merkitys nousee tärkeämmäksi, kuin mitä on tutkintoa opiskellessa osannut arvioida. Monilla tiloilla työskentelee ulkomailta tulleita työntekijöitä, jotka osaavat vähän tai huonosti suomea. Kommunikointi heidän kanssaan olisi helpompaa, jos osaa englantia paremmin. Monet viljelijät käyvät hakemassa kokemuksia ja uutta tietoa myös ulkomailta. Monet maatalouden koneista valmistetaan nykyään ulkomailta ja käyttäjiä koulutetaan näiden käyttöön myös ulkomailla ja samalla voi tutustua maatalouden harjoittamiseen muissa maissa. Monet uudet työmenetelmät ja rakennusmenetelmät on jo ollut käytössä ulkomailla ja sieltä on saatavissa kokemuksia ja uusia ideoita oman maatilan töiden ja työmenetelmien kehittämiseen. Hyvä kielitaito ja toimivat verkostot ulkomaille auttavat uusien ideoiden saamista ja tiedon leviämistä.

Henkilökunnan ammattitaito tuli haastatteluissa ilmi tärkeänä asiana. Opetushenkilökunnan ammattitaidon ylläpitäminen koettiin tärkeäksi. Henkilökunnan on myös hyvä käydä oman työpaikan ulkopuolella tutustumassa aivan samoin kuin oppilaidenkin. Opetushenkilökunnan on pysyttävä mukana työelämän kehityksessä ja heidän on tiedettävä millaisten käytännön ongelmien kanssa maaseutuyrittäjät toimivat.

Vakituisia työntekijöitä oli tiloilla vaihtelevasti, osalla oli useampia ja osalla ei ollut ollenkaan ulkopuolisia työntekijöitä lomittajien lisäksi. Työntekijöiden johtaminen ja hallinnointi on kuitenkin useimmilla tiloilla jo nykypäivää ja varmasti lisääntyy tulevaisuudessakin.

Tiloilla oli kaikilla taloushallinta ainakin osittain ulkoistettu. Osalla tiloista tositteiden syöttö tapahtuu omalla tilalla omin voimin ja lopullinen veroilmoitus sitten tapahtuu ulkopuolisena palveluna. Yleensä myös erilaiset investointien vaatimat laskelmat teetetään ulkopuolisella henkilöllä, yleensä Pro Agrian neuvojan avustuksella. Yhdellä maaseutuyrittäjällä on tapana pitää joka kuukausi yksi täysi työpäivä erilaisten taloudellisten asioiden hoitoa varten, muilla tiloilla talousasioiden hoitoa tehdään aina tarpeen mukaan. Investointeja mietitään ja selvitetään yleensä omatoimisesti ja lopuksi siitä pyydetään ulkopuoliselta tekijältä laskelma, joka tehdään yhteistyössä yrittäjän kanssa. Tiloilla ei tuntunut olevan suurta tarvetta itse tehdä tarvittavia taloudellisia laskelmia ja suunnitelmia vaan käytettiin ulkopuolista apua.

Haastattelemillani tiloilla ei harjoitettu juurikaan muuta yritystoimintaa kuin tilan päätuotantosuunnan mukaista toimintaa. Yhden tilan rehuntuotanto on pitkälle ulkoistettu ja kilpailutettu. Kahdella tilalla on yhteinen tehokas kuivuri viljan kuivatusta varten, toinen tiloista osallistuu lisäksi rehunvalmistukseen samalla. Molemmilla tiloilla tarjotaan viljan kuivatusta palveluna myös ulkopuolisille. Yhteistyötä naapuritilojen kanssa harjoitetaan kahdella tilalla tehden osa rehunkorjuutöistä yhdessä.

Kahdella tilalla on rakennettu uusi navetta viime vuosien aikana ja kolmannessakin on suunnitelmia toiminnan laajentamiseksi. Kaikilla tiloilla on investoitu ja toimintaa on tarkoitus jatkaa vielä vuosien ajan. Yhdellä tilalla oli jatkaja tiedossa mutta muilla ei ollut varmuutta tilan jatkajasta.

Keski-Pohjanmaan maaseutuopistossa on runsaasti erilaisia maaseudun hankkeita meneillään ja useita hankkeita on lisäksi odottamassa rahoittajan päätöksiä. Monet hankkeet ovat lisäksi kansainvälisiä, joilla saadaan kokemuksia muiden maiden maatalouden ja maaseudun kehittymisestä. Hankkeiden avulla on saatu runsaasti tietoa ympäröivän maaseudun tarpeista ja pystytään paremmin reagoimaan ja suuntaamaan koulutusta lähialueen koulutusta tarvitseville. Hankkeiden avulla kaikille opiskelijoille tarjotaan mahdollisuutta suorittaa osa työssäoppimisjaksoistaan myös ulkomailla. Tällöin opiskelija pääsisi jo nuorena näkemään maaseudun toimintaa myös ulkomailla ja laajentamaan omia yhteistyöverkostojaan ulkomaillekin. Osallistuminen näille ulkomaiden jaksoille voisi toki olla huomattavasti runsaampikin. Myös henkilökunnalle on tarjolla eri hankkeiden kautta sekä ulkomailla että kotimaassa suoritettavia työelämään tutustumisjaksoja, näitä on käytetty myös hyvin vähän oppilaitoksesamme.

7 POHDINTA

7.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset näkökohdat

Jokaista tehdyn tutkimuksen yhteydessä täytyy miettiä sen luotettavuutta ja sitä on pyrittävä arvioimaan erilaisilla mittaus- ja tutkimustavoilla. Tutkimuksen luotettavuutta kuvaavat reliabiliteetti ja validiteetti. Reliabiliteetilla eli tutkimustulosten luotettavuudella tarkoitetaan tulosten toistettavuutta eli sitä ettei tulokset ole sattumanvaraisia. Mikäli kaksi eri henkilöä suorittaa saman tutkimuksen samalla tavalla ja päätyy samaan tulokseen, voidaan saatua tulosta pitää reliaabelina. Validiteetti taas tarkoittaa tutkimuksen pätevyyttä eli sitä, mittaako tutkimusmenetelmä juuri sitä, mitä tutkimuksen olikin tarkoitus mitata. (Hirsjärvi ym. 2009, 231).

Tutkimuksessa olen useista eri kirjallisuuslähteistä pyrkinyt selvittämään objektiivisesti millaista maaseutuyrittäjän työ on tulevaisuudessa. Käyttämällä eri lähteitä, olen pyrkinyt välttämään vain yhden selvityksen perusteella tehtyjen päätelmien vääristymistä. Eri lähteiden avulla saadut tulokset ovat samansuuntaisia, joten tulosten voi olettaa olevan yhtenäisiä todellisuuden kanssa.

Haastatteluissa käytin haastattelun pohjana liitteenä 2 olevaa kysymysluetteloa. Vastaajien valinnassa ei vaikuttanut se, mitä mieltä heidän ajattelin asioista olevan vaan ainoastaan se, että ajattelin heillä olevan jotain kokemuksia ja sanomista valitsemistani aihealueista. En pyrkinyt vaikuttamaan vastaajien vastauksiin millään tavoin, en ohjailut vastaamaan haluamallani tavalla vaan kysyin kysymykseni ja odotin rauhasa mitä haastateltava vastaa. Mikäli vastaus ei ollut mielestäni asiaa riittävästi valaiseva, saatoin kysyä täsmentäviä kysymyksiä lisäksi. Kaikilta haastateltavilta kysyin saman listan mukaisesti samoja asioita kommentoimatta heidän vastauksiaan mitenkään.

7.2 Loppuarviointi

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää vastaako maatalousalan perustutkinnon Maaseutuyrittäminen -opetuskokonaisuus maaseutuyrittäjän käytännön työn tarpeita. Tämä tavoite täyttyi mielestäni melko hyvin. Mielestäni työelämän vaatimukset maa-

seutu yrityksessä vastaa melko hyvin maaseutu yrittäminen – tutkinnon osan tavoitteita. Haastatteluissa oli kuitenkin vain yrittäjänä toimivia. Heille maaseutu yrittämisen tutkinnon osan tutkintovaatimukset ovat melko sopivia. Saman tutkinnon suorittavat kuitenkin myös sellaiset, joista ei tule yrittäjiä, vaan heistä tulee työntekijöitä tiloille. Maatilalla pelkästään työskentelevälle tutkintovaatimukset ovat turhan korkeat. Huomattavasti niukemmillaakin vaatimuksilla pärjäisi työelämässä.

Työelämä muuttuu kuitenkin jatkuvasti eikä nykyistä tilannetta voi pitää pysyvänä vaan kehitystyötä pitää jatkaa edelleen. Opinnäytteessä käyttämäni toiminnallinen tutkimus soveltuu tähän kehitystyöhön erinomaisesti. Menetelmän perusajatus kun on jatkuva sykli toiminnan, arvioinnin ja kehittämisen välillä, jokaisella kierroksella saatu uusi tieto auttaa kehittämään toimintaa paremmaksi. Seuraavan kierroksen aikana voisi selvittää aikaisemmin tekemääni opiskelija kyselyyn osallistuneille saman kyselyn uudelleen ja vertailla näiden kahden kyselyn tuloksia.

Nuorison opetussuunnitelmaperusteisessa koulutuksessa näkyy paremmin nuorten vähäinen kokemus yrittämisestä ja talousasioiden ajattelusta. Nopeasti iän karttuessa ajattelu kuitenkin kehittyy ja muutaman vuoden käytännön työkokemuksen jälkeen näyttötutkintoperusteiseen koulutukseen osallistuvilla on jo enemmän kokemusta yrittämisestä ja talousasioista. Monet aikuisista ovat jo tehneet sukupolvenvaihdoksen ja heillä on monienkin vuosien kokemus tilan hoidosta.

Maatalousalan perustutkinto on alan vaatimattomin tavoitetasoltaan. Esimerkiksi karjatalouden ja viljelijän ammattitutkinnot ovat vähän vaativampia ja keskittyvät syvällisemmin asioihin. Perustutkinnossa opiskelija voisi saada pohjakoulutuksen alalle ja oman osaamisensa kehittämiseen. Tutkinnon aikana hän tutustuisi peruskäsitteisiin ja perusmalleihin. Mikäli hänellä on sen jälkeen intoa ja halua voi hän jatkaa opiskelua pitemmälle ammattitutkinnon avulla ja oppia hallitsemaan vaikeampia ja monimutkaisempia kokonaisuuksia.

Haaste oppilaitoksellemme on saada riittävän suuri osa nykyisistä perustutkinnon suorittajista jatkamaan ammattitutkinnon avulla oman osaamisensa kehittämistä. Tällä hetkellä turhan pieni osa valmistuvista opiskelijoistamme jatkaa jonkin pitemmän alan koulutuksen piirissä. He kyllä käyvät ahkerasti lyhyillä koulutuspäivillä mutta pitempajaksoiset koulutukset eivät tahdo saada osallistujia riittävästi.

Oma oppiminen opinnäytetyön aikana kehittyi tutkimusmenetelmien osalta jonkin verran. Toimintatutkimus oli ajatuksena uusi ja osoittautui hyvin käyttökelpoiseksi ja

toimivaksi oman työn kehittämiseen. Alan termistö on päivittynyt tutkinnon perusteiden vaihtumisen yhteydessä eikä uutta termistöä ole tullut täysin omaksuttua ennen tätä opinnäytetyötä. Nyt termistö on tullut vähän tutummaksi ja päivitettyä paremmin ajan tasalle.

Suurin vaikeus työssä oli ajankäytön hallinta. Alkuperäinen aikataulu ei pitänyt ja sen jälkeen ei tullut tehtyä riittävän tarkkaa aikataulua, joten työn valmistuminen venyi sitten turhankin pitkäksi. Ensimmäisen aikataulun petettyä liian optimismin takia olisi minun pitänyt tehdä heti sen jälkeen uusi tarkka aikataulu ja lähteä sen mukaan toimimaan.

Lähdeluettelo

Aaltola, J., Valli, R. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. 3. painos. Juva: WS Bookwell Oy.

Giles, T., Stansfield, M. 1990. The Farmer as Manager. 2. painos. Wallingford.

Hirsjärvi, S., Remes P. & Sajavaara P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi

Heikkinen, H., Rovio, E., Syrjälä, L. 2006. Toiminnasta tietoon. Vantaa: Dark Oy

Keskipohjanmaa. 2010. Maatilat vähenevät nopeasti. Kokkola. 5.8.2010, 6.

Keskipohjanmaa. 2011. Maito keskittyy Pohjanmaalle. Kokkola. 5.2.2011,7.

Kirkkari, A. 2006. Vielä on tiloja jäljellä/ maitotilaseminaari 2015. Teho 2006:5, 22-23.

Kuja-Lipasti, O. 2007. Laajentaisinko vai lopettaisinko? KM Vet 13, 27.

Laajentavien tilojen haasteet. 2003. Tieto tuottamaan sarja 104. Keuruu: Otava.

Maatalouden tulevaisuus vuoteen 2025. 2003. MTT:n selvityksiä 32. Elintarvikeketjun asiantuntijoiden tulevaisuudenkuvia Suomen maataloudesta, väliraportti.

Maatalousalan perustutkinto 2009. Opetushallituksen määräys 29/011/2009. Helsinki. Opetushallitus.

Maatalouspolitiikan vaihtoehdot. 2007. Maa- ja metsätalousministeriö 3/2007. Vammala; Vammalan Kirjapaino Oy.

Maatilayrityksen menestystekijät. 2008. Tieto tuottamaan sarja 123. Porvoo: WS Bookwell.

Nordman, R. 2006. Maaseutu ja maatalouden tulevaisuus. Kylvösiemen 45, 26-28.

Nuthall, P. L. 2010. Farm Business Management: the core skills. The Human Factor. Wallingford.

Rikkonen, P. 2003. Maatalouden tulevaisuus vuoteen 2025: elintarvikeketjun asiantuntijoiden tulevaisuudenkuvia Suomen maataloudesta: väliraportti. Helsinki: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus.

Suomalaisen maidontuotannon tulevaisuus ja politiikkahaasteet vuoteen 2025 - asiantuntijanäkymyksiä maitosektorin kehityksestä. 2008. MTT:n selvityksiä 162. Helsinki; Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus.

Suomen maaseutu 2015/ maaseudun kehittämistyön toimintaympäristön tulevaisuus. 2006. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.

Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Painamattomat lähteet:

Jokinen, H. Tilastotietoja. [Sähköpostiviesti] heidi.jokinen@kpedu.fi 11.4.2011. [Viitattu 11.4.2011].

Kajaanin AMK. Opinnäytetyöpakki. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 21.3.2011] <http://193.167.122.14/Opari/ontTukiKeruuHaastattelu.aspx>

Kpedu. 2011. Kpedu Projektitietokanta. [Viitattu 11.4.2011] Saatavissa: <http://projektit.kpedu.fi>

OPH 2009. Maatalousalan perustutkinnon perusteet. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 15.4.2009] Saatavissa: http://www.oph.fi/download/110513_Maatalousalan_perustutkinto_2009.pdf

Pohjois-Savon maitotilabarometri 2009. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 24.5.2009] Saatavissa: <https://moodle.savonia.fi/>

Liite 1

Opintojen sisällön ja aikataulutuksen helpottamiseksi ja jotta käytettävissä oleva rajallinen aika saadaan käytettyä mahdollisimman hyvin hyödyksi, on alla muutama kysymys. Vastatkaa opintojen tärkeyteen sen mukaan, miten tärkeäksi koet aiheen **itsellesi**.

Opintojen tärkeys
omasta mielestäsi
asteikolla

1 = ei tärkeä

2 = jonkin verran tärkeä

3 = erittäin tärkeä

Aihe

Osaamisesi nyt
asteikolla

1 = en osaa

2 = osaan jonkin verran

3 = osaan hyvin

	<ul style="list-style-type: none"> • Vastuullinen toiminta elintarvikkeiden tai maaseutupalveluiden tuottajana 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ammatin arvostaminen sekä maaseudun elinvoimaisuuden ja kulttuurin edistäminen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Liikeideoiden kehittäminen ja yrityksen perustaminen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Tiedonhaku alaa ja elinkeinoa koskevista määräyksistä ja lainsäädännöstä 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Tuotannon ja toiminnan kannattavuuden suunnittelu 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Rahoituksen järjestäminen ja investointien kannattavuuden vertailu 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Maatilan tuotantotukien hausta huolehtiminen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Maatilan veroilmoituksen laatiminen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Kilpailuttaminen ja tarjouksien laatiminen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Tuotteiden ja palvelujen markkinointi ja hinnoittelu 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Yrittämiseen liittyvien riskien huomioiminen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Työnantajana tai työntekijänä toimiminen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Eri sidosryhmien kanssa yhteistyössä toimiminen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Muiden yrittäjien kanssa verkostoituminen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Alan kehityksen ja yhteistyömahdollisuuksien seuranta 	
	<ul style="list-style-type: none"> • työterveyshuollon palvelujen käyttäminen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Kestävän kehityksen toimintatapojen edistäminen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Jotain muuta mitä ei tässä ole listalla, kirjoita alle mitä puuttuu 	

Kysymysaiheita teemahaastatteluun

Päätuotantosuunta

Koulutus

Vuosia maaseutuyrittäjänä

Ikä

Tilan liikevaihto?

Muuta yritystoimintaa?

Työntekijöitä?

Miten kirjanpito ja verotus hoidetaan?

Miten suunnitellaan investointitarpeet?

Paljonko käyttää aikaa h/kk talousasioiden hoitamiseen?

Miten suunnitellaan tilan tulevaisuutta?

Täydennyskoulutuksen käyttö?

Miten pidetään yllä ammattitaitoa?

Millainen tila on 2025?

Mitä koulutusta tarvitsee/kaipaa?

Millaisia kokemuksia koulutuksista?

Kehittämisideoita koulutukseen, aiheita?

www.savonia.fi

